

Pacific Region: a hidden epidemic? 2006. [resurs electronic]: http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/207704/1/9290612263_eng.pdf?ua=1 (accesat la 21.01.2017).

21. Butoi T. *Psihologie judiciară. Tratat universitar. Abordări teoretice și practice*. București: Trei, 2012.

DESPRE AUTORI /
ABOUT AUTHORS

IACUB Irina,
doctor în drept, conferențiar universitar
interimar
Institutul de Științe Penale și
Criminologie Aplicată
NACU Veronica,
studentă anul IV,
Institutul de Științe Penale și
Criminologie Aplicată

IACUB Irina,
PhD., associate professor,
Institute of Criminal Sciences and
Applied Criminology
e-mail: irinaiacub@mail.ru
NACU Veronica,
student, IV-th year
Institute of Criminal Sciences and
Applied Criminology
e-mail: veronica.nacu.94@mail.ru

CZU 342.511.(4)

RĂSPUNDEREA ȘEFULUI DE STAT ÎN SPAȚIUL EUROPEAN

Gheorghe TATARU,
avocat, doctorand

REZUMAT

Articolul cuprinde un studiu comparativ asupra normelor constituționale ale unor state europene în vederea determinării regimului juridic al răspunderii șefului de stat în fiecare caz în parte. Se pune accentul, în special, pe elementele comune, dar și pe diferențele ce există în spațiul european în materia regimului juridic de răspundere a șefului de stat.

Cuvinte-cheie: Șef de stat, Președinte de Republică, Constituție, răspundere, răspundere politică, răspundere penală, înaltă trădare, violare a Constituției, demitere.

RESPONSABILITY OF THE HEAD OF STATE IN THE EUROPEAN SPACE

Gheorghe TATARU,
Lawyer, PhD student

SUMMARY

The article includes a comparative study on the constitutional norms of some European states in order to determine the legal status of the responsibility of the head of state in each case. The focus is mainly on the common elements, but also on the differences that exist in the European area in the matter of the legal regime of responsibility of the head of state.

Keywords: Head of State, President of the Republic, Constitution, liability, political liability, criminal liability, high treason, violation of the Constitution, dismissal.

Introducere. De-a lungul secolelor, problemele privind organizarea, realizarea și asigurarea responsabilității puterii de stat au trezit un interes deosebit, atât practic, cât și teoretic, iar rezolvarea acestora s-a dovedit că are un impact direct asupra eficienței guvernării. În acest context general, o atenție distinctă merită problema răspunderii șefului de stat, care dispunde de unele particularități în funcție de regimul de guvernare al statului.

În ultimul timp, tot mai mult se susține că fenomenul răspunderii juridice a șefului de stat reprezintă cea mai credibilă probă a unui regim democratic. Sub acest aspect, în statele cu regim politico-juridic autoritar instituția în cauză fie lipsește, fie are un caracter fictiv [10, p. 115]. În acest sens, doctrina de drept constituțional și constituțiile statelor moderne au stabilit două mari soluții [3, p. 325-326]:

- **în formele de guvernământ monarhice**, șeful statului este „irresponsabil” pentru actele pe care le-ar îndeplini în această calitate. Responsabilitatea în acest caz revine miniștrilor sau primului-ministru care au atribuția de a contrasemna actele monarhului. Această exonerare de răspundere are la bază principiul potrivit căruia „regele nu poate face nimic rău”. Așadar, în statele monarhice, nu se recunoaște răspunderea șefului de stat, întrucât personalitatea monarhului se consideră inviolabilă, iar puterea acestuia este concepută ca având proveniență divină. Dispoziții corespunzătoare se conțin practic în constituțiile majorității statelor monarhice. Bunăoară, art. 13 din *Constituția Regatului Danemarcei* [8] stabilește: „Regele este liber de răspundere, persoana lui este sacră. Miniștrii sunt responsabili de actul guvernării, res-

ponsabilitatea lor fiind reglementată de lege”.

- **în formele de guvernământ republicane**, se consideră că răspunderea trebuie să existe, deoarece șeful statului nu poate fi în afara răspunderii politice a guvernanților [7, p. 247]. Astfel, șeful statului îi revine o responsabilitate directă pentru modul în care își exercită mandatul.

Din perspectiva dată se poate susține că în statele contemporane democratice, răspunderea șefului de stat este un element important al mecanismului de separare a ramurilor puterii în stat [9, p. 54], a sistemului contemporan de frâne și contrabalante ca fundamente ale statului de drept.

Scopul studiului. Pornind de la cele expuse, în prezentul studiu ne propunem o abordare comparativă a normelor constituționale a unor state europene în vederea determinării regimului juridic al răspunderii șefului de stat.

Rezultate obținute și discuții. Inițial, considerăm necesar a reitiera că în prezent, practic este de necontestat faptul că statutul juridico-constituțional al subiecților raportului juridic constituțional (cu excepția poporului, națiunii) este constituit din trei elemente componente interdependente: *drepturi, obligații și răspunderea*. Mai mult, răspunderea este un element necesar și indispensabil statutului juridic al oricărui subiect de drept. Or, altfel spus, într-o societate democratică nu poate rămâne nimeni în afara răspunderii, inclusiv reprezentanții statului, persoanele care ocupă funcții de răspundere în structurile administrației publice. Pornind de la aceste afirmații se poate susține că și instituției șefului de stat îi este proprie (chiar inerentă) răspunderea ca element al statutului său juridic [5, p. 49].

Axându-ne în continuare, în special, pe regimul răspunderii Președintelui în unele state europene, precizăm că indiferent de forma de regim politic, totalitatea sistemelor constituționale occidentale consacră lipsa de răspundere a șefului de stat, ce decurge din vechea formulare monarhică, potrivit

căreia „regele nu poate face rău”. În concordanță cu acest principiu, toate constituțiile monarhiilor parlamentare prevăd că persoana regelui nu este supusă răspunderii [6, p. 248].

În epoca contemporană, lipsa de răspundere a șefului de stat, monarh sau președinte, privește înainte de toate, lipsa de răspundere politică [1, p. 81]. Lipsa răspunderii politice este o consecință a unui mecanism întilnit atât în regimul parlamentar, cât și în regimul semi-prezidențial, prin care prim-ministrul sau ministrii de resort contrasemnează actele șefului statului pentru care vor răspunde în fața Parlamentului. În acest context, trebuie precizate două momente importante [6, p. 248]: în primul rând, nu toate actele Președintelui sunt supuse regulii contrasemnării și, în al doilea rând, există constituții care prevăd o procedură de punere în discuție a responsabilității Președintelui.

Dintre numeroasele motive ce pot duce la punerea în discuție a răspunderii Președintelui Republicii și implicit la destituirea sa, dar care figurează în mod obișnuit în practica constituțională, într-o ordine adesea identică, vom menționa încălcarea Constituției și a legii (Italia, Germania, Finlanda, Austria, Polonia, Ungaria, Lituania, România, Bulgaria, Slovacia și Slovenia). După cum am argumentat și în alte demersuri științifice, asemenea încălcări pot genera diferite forme de răspundere, în principal, răspunderea politică și răspunderea penală.

Răspundere politică a Președintelui în statele europene.

Potrivit cercetărilor, modalitățile de punere în aplicare a răspunderii politice a Președintelui diferă de la un stat la altul, sub trei aspecte principale [6, p. 249]:

1) sub aspectul organului competent să inițieze procedura de punere sub acuzare;

2) sub aspectul organului competent să-l judece pe Președinte; și

3) sub aspectul consecințelor ce decurg din adoptarea unei hotărâri cu privire la punerea sub acuzare a Președintelui.

Astfel, potrivit art. 68 și art. 142 din Constituția Republicii Austria [2, p. 77]: „Președintele Federal răspunde în fața Adunării Federale în legătură cu exercitarea funcțiilor sale”. Președintele poate fi pus sub acuzare de către Adunarea Federală, convocată de Cancelarul Federal în baza hotărârii uneia dintre cele două Camere „pentru violarea Constituției Federale”. Hotărârea Adunării Federale de punere sub acuzare se poate lua numai în prezența a cel puțin ½ din membrii fiecărei Camere și cu o majoritate calificată de 2/3. Competența de judecată aparține Curții Constituționale, iar hotărârea acesteia are ca efect destituirea din funcție a Președintelui și, în „împrejurimi deosebit de grave” – decăderea temporară a acestuia din drepturile politice [6, p. 249].

Potrivit art. 90 din Constituția Italiei [2, p. 827], Președintele Republicii nu este responsabil de actele realizate în exercițiul funcțiunii, cu excepția cazurilor de „înaltă trădare sau de atentat împotriva Constituției”. În această situație Președintele este pus sub acuzare de către Parlament, reunit în ședință comună, cu votul majorității absolute a membrilor acestuia. Competența de judecată aparține, potrivit art. 134 din Constituție, plenumului Curții Constituționale care, într-o asemenea situație, va fi completat cu 16 persoane alese de Parlament la începutul fiecărei legislaturi și care nu au calitatea de parlamentari.

Răspunderea politică a Președintelui României este reglementată în Constituție printr-un text (art. 95) care nu consacră numai sancțiunea suspendării, ci și sancțiunea demiterii Președintelui prin referendum. Sub acest aspect, prezintă unele similitudini cu dispozițiile din Constituția Austriei. Cu toate acestea, între aceste două texte există două deosebiri esențiale și anume [6, p. 250; 4, p. 329]: pe de o parte, o soluție mai bună cu privire la dizolvarea de drept a Parlamentului, în cazul refuzului revocării prin referendum (Constituția Austriei), iar pe de altă parte, o soluție mai bună pentru procedura de suspendare și demitere

care se declanșează în cazul săvârșirii unor fapte grave prin care Președintele a încălcat Constituția (Constituția României).

O procedură mai complexă de atragere la răspundere a Președintelui regăsim în Constituția Germaniei, în care sunt stabilite următoarele principii [4, p. 329]:

a) punerea sub acuzare a Președintelui Federal se poate face „pentru violarea cu intenție a legii fundamentale sau a altei legi federale”;

b) cererea de punere sub acuzare trebuie să fie susținută de cel puțin ¼ din membrii Bundestag-ului sau, după caz a Bundesrat-ului;

c) decizia de punere sub acuzare se poate lua de fiecare Cameră, cu o majoritate calificată de 2/3 din numărul membrilor;

d) acuzarea trebuie să fie susținută de un membru al Camerei respective, care face parte dintre semnatarii cererii de punere sub acuzare;

e) competența de a judeca punerea sub acuzare aparține Tribunalului Constituțional Federal care, dacă apreciază că acuzarea este întemeiată, îl declară pe Președinte decăzut din funcțiile sale;

f) ca măsură provizorie, după votul Camerei, de punere sub acuzare, Tribunalul Constituțional îl poate reține pe Președinte din exercitarea funcțiilor sale;

g) în caz de suspendare, puterile Președintelui sunt exercitate de Președintele Bundesrat-ului.

Spre deosebire de procedura stabilită în Germania, Constituția Finlandei cuprinde o procedură cu mult mai simplă cu privire la răspunderea Președintelui Republicii în cazul comiterii de acte ilegale. Astfel, potrivit art. 112 [2, p. 623-624], dacă Guvernul consideră că o decizie adoptată de Președinte este ilegală, poate – obținând avizul Cancelarului pentru Justiție – să notifice Președintelui că hotărârea în cauză nu poate fi aplicată și să-i propună ca aceasta să fie modificată sau anulată. Analizând și celelalte dispoziții constituționale, constatăm că Constituția Finlandei nu reglemen-

tează în vreun alt mod răspunderea politică a Președintelui Republicii.

Răspunderea penală a Președintelui Republicii

Răspunderea penală este una răspândită în toate statele lumii, formele sale fiind diferite de la un sistem constituțional la altul. Majoritatea constituțiilor din statele democratice consacră răspunderea penală a Președintelui pentru cazuri de înaltă trădare, pentru infracțiuni de trădare sau alte infracțiuni și delikte sau comiterea de acte ilegale [1, p. 82].

Potrivit art. 113 din Constituția Finlandei [2, p. 624], în situația în care Cancelarul de Justiție, Avocatul Poporului sau Guvernul consideră că Președintele Republicii se face vinovat de trădare sau înaltă trădare ori de o crimă împotriva umanității, Parlamentul este informat cu privire la acest aspect. În această situație, dacă Parlamentul, cu o majoritate calificată de 3/4 din voturile exprimate, decide punerea sub acuzare a Președintelui, Procurorul General îl urmărește în justiție pe Președinte în fața Înaltei Curți de Punere sub Acuzare, iar Președintele trebuie, pe durata acestor proceduri, să renunțe la exercitarea funcțiilor sale. În celelalte cazuri, nicio acuzație nu poate fi adusă împotriva actelor oficiale ale Președintelui.

Constituția Portugaliei instituie, în art. 130 [2, p. 421], o răspundere a Președintelui în fața Curții Supreme pentru infracțiunile comise în exercitarea funcțiilor sale, precum și în afara acestora. Atât competența de a intenta acțiunea de punere sub acuzare, cât și declanșarea acesteia revin Parlamentului (Adunarea Republicii), care trebuie să aprobe măsura urmăririi cu o majoritate de 2/3.

Competența de judecată revine Curții Supreme: în cazul în care aceasta se pronunță în sensul condamnării Președintelui, el este destituit din funcție și nu mai poate fi reales; în caz contrar, Președintele va răspunde după încetarea mandatului său, pentru faptele comise în afara exercitării funcției sale.

În baza art. 67 și 68 din Legea

Constituțională din 23 februarie 2007, Președintele Franței nu este responsabil de actele îndeplinite în exercitarea funcțiilor sale, în afară de cazuri de genocid sau de crimă împotriva umanității, justițiabile în fața Curții Penale Internaționale. Potrivit art. 67 din Constituția Republicii Franceze [2, p. 657] pentru celelalte acte ale sale, în timpul mandatului său, Președintele nu poate fi chemat în fața vreunei instanțe sau autorități administrative franceze să depună mărturie și nici nu poate face obiectul vreunei acțiuni civile, nici a vreunei anchete, cercetări penale sau urmăririi penale.

Pe parcursul mandatului Președintelui Republicii se suspendă curgerea oricărui termen de prescripție sau de decădere din dreptul de a formula contestație. Cauzele și procedurile care sunt astfel suspendate pot fi reluate sau angajate împotriva lui la expirarea unui termen de o lună de la data încheierii mandatului

Cu toate acestea, „în caz de încălcare a obligațiilor sale”, în mod evident incompatibilă cu exercitarea mandatului său, Președintele poate fi destituit de către Înalta Curte, alcătuită din ansamblul membrilor Parlamentului și prezidată de către Președintele Adunării Naționale. Înalta Curte nu poate fi sesizată decât printr-un vot concordant al celor două Camere, ambele hotărând printr-o majoritate de 2/3 această decizie; aceasta nu se pronunță asupra culpabilității Președintelui, ci numai asupra incompatibilității faptelor imputate cu continuarea mandatului său. La o lună după această destituire, care pune capăt mandatului, urmărirea penală va putea fi reluată în fața instanțelor ordinare.

Sintagma „înaltă trădare” nu se mai regăsește în sistemul constituțional francez actual, Președintele Republicii Franceze putând fi destituit doar în caz de neîndeplinire a atribuțiilor, incompatibile cu exercitarea mandatului său (conform art. 68 din Constituție). Președintelui îi incută însă, și o răspundere în materie civilă și penală pentru faptele pe care le-ar comite în afara mandatului său. Altfel, ar însem-

na că șeful statului beneficiază de o imunitate absolută, ceea ce contravine regimurilor politice democratice contemporane [6, p. 253].

La rîndul său Constituția Bulgariei prevede, în art. 103 [2, p. 657], tragerea la răspundere a Președintelui Republicii și a Vicepreședintelui Republicii pentru acțiuni săvîrșite în exercitarea atribuțiilor lor. Acestea se referă la „înalta trădare” sau încălcarea Constituției. Procedura punerii sub acuzare implică depunerea unei moțiuni de cel puțin ¼ din membrii Adunării Naționale și adoptarea acesteia cu majoritate de 2/3 din membrii săi.

Competența de judecată aparține Curții Constituționale, care trebuie să se pronunțe, în termen de o lună de la depunerea acuzațiilor. În cazul în care Președintele sau Vicepreședintele este învinuit de Curte, prerogativele lor sunt suspendate și nicio persoană nu poate asigura interimatul acestora pe perioada detenției. Totodată, potrivit Constituției, Președintele sau Vicepreședintele nu poate fi reținut sau urmărit penal.

Referitor la procedura de punere sub acuzare a Președintelui, întîlnită în celelalte țări ex-comuniste, se poate constata că [6, p. 253]:

- în general, organul competent să inițieze procedura este Parlamentul, excepție făcînd Estonia, unde propunerea vine din partea Cancelarului de Justiție;

- cererea de punere sub acuzare trebuie să fie adoptată de o majoritate de 2/3 din numărul parlamentarilor, cu excepția Slovaciei, unde este cerută o majoritate de 3/5 și a Estoniei, cu o majoritate simplă;

- competența de judecată revine Curții Constituționale, cu excepția Poloniei și a României, unde decizia este luată de un organism judiciar special creat (Tribunalul de Senat) în cazul primei și Înalta Curte de Casație și Justiție, în cazul celei de-a doua.

Concluzii. În rezultatul analizei textelor constituțiilor statelor europene care reglementează răspunderea Președintelui, putem conchide:

- majoritatea conțin dispoziții cu privire la răspunderea Președintelui în caz de *înalță trădare*;

- punerea sub acuzare pentru înaltă trădare se face, în general, de către Parlament, dar poate fi făcută și la sesizarea altor autorități;

- de cele mai dese ori competența atragerii la răspundere revine Curților/Tribunalelor Constituționale, dar uneori și adunărilor Parlamentare formate ca Instanțe Supreme;

- doar unele din constituții prevăd răspunderea președintelui în cazul *violării Constituției* sau a *comiterii de fapte ilegale*.

Bibliografie

1. Apostol Tofan D. Instituții administrative europene. București: C.H. Beck, 2006.

2. Codex constituțional: constituțiile statelor membre ale Uniunii Europene / prof. univ. dr. Șt. Deaconu, prof. univ. dr. I. Muraru, prof. univ. dr. E. Simina Tănăsescu, conf. univ. dr. S. Gabriel Barbu; prof. univ. dr. Ștefan Deaconu (coord.). București: Monitorul Oficial R.A., 2015.

3. Ionescu C. Drept constituțional și instituții politice. Sistemul constituțional românesc. Vol. II. București: Lumina Lex, 1997.

4. Iorgovan A. Tratat de drept administrativ. Vol. I. Ediția a 4-a. București: All Beck, 2005.

5. Tataru Gh. Reflecții asupra răspunderii penale a șefului de stat. În: *Legea și viața*, 2017, nr. 5.

6. Tomescu C. R. Raporturile dintre Guvern și Parlament. București: C.H. Beck, 2012.

7. Muraru I., Tănăsescu E. S. Drept constituțional și instituții politice. Ed. 12, Vol. II. București: C.H. Beck, 2006.

8. My Constitutional Act with explanations, 9th edition. The Communications Section, Danish Parliament, August 2012. [resurs electronic]: https://constitutii.files.wordpress.com/2013/02/my-constitutional-act_with_explanations_version-9.pdf. (accesat la: 18.04.2017).

9. Карасев А.Т., Мамаева Я.Ю. Особенности реализации процедуры отрешения президента РФ от

занимаемой должности. В: *Вопросы управления*, №2(27) апрель 2014 г.

10. Мамаева Я.Ю. Конституционно-правовой анализ применения института ответственности в отношении главы государства. В: *Проблемы обеспечения, реализации, защиты конституционных прав и свобод человека*, 2014, nr. 3, p. 115.

DESPRE AUTOR /
ABOUT AUTHOR

TATARU Gheorghii,
avocat, doctorand,
Institutul de Cercetări Juridice
și Politice al Academiei de Științe a
Moldovei

TATARU Gheorghii,
Lawyer, PhD student,
Institute for Legal and Political
Research of the Academy of Sciences
of Moldova
e-mail: tatarugheorghii@gmail.com.